

**VAPAAEHTOISTYÖ JA
SOSIAALISEN
VUOROVAIKUTUKSEN
MERKITYSTASOT**

Anitta Pehkonen
Vapaan sivistystyön tutkijaseminaari
Vaasa 16-17.8.2013

TUTKIMUKSEN TAVOITTEENA

- oli selvittää, mistä erityisesti intersubjektiivisista (yhteisölle ominaisista) osa-alueista vapaaehtoistyö toimintana muodostuu.***
 - Lisäksi tavoitteena oli selvittää, mikä osuus ja rooli koulutuksella, ohjauksella ja oppimisella on vapaaehtoistyössä ja onko taustamuuttujilla yhteyttä koulutuksen merkityksen kokemiseen.***
-

VAPAAEHTOISTYÖ

- Tässä tutkimuksessa vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan jonkun asian puolesta tai toisten ihmisten hyväksi tehtyä palkatonta työtä.
- Myös kyselyyn vastanneille vapaaehtoistyö määriteltiin edellä mainitulla tavalla.

AKTIIVINEN KANSALAISSUUS

- Käsitteet aktiivisesta kansalaisuudesta määräytyvät siltä pohjalta, mitä kansalaisuuden ajatellaan olevan.
- Kansalaisuus liittyy demokratiaan. Demokratia on vallan ja vallankäyttömahdollisuuksien jakautumista suhteellisen tasaisesti väestön keskuudessa.
- Hermeneuttisen käsityksen mukaan käsitteiden sisältö lähtee siitä, missä kontekstissa niitä käytetään ja mitkä ovat käsitteen käyttäjän intentiot. (Stenius, 2003, 310) Käsitteeseen sisältyy joka tapauksessa yhteisöllinen ulottuvuus.
- Kansalaisuuteen (kanssalainen) liittyy aina jonkin yhteisön jäsenyys

- Poliittiset puolueet ovat kansalaisjärjestöistä näkyvimmin esillä demokraattisessa päätöksenteossa.
- Niiden lisäksi muut kansalaisjärjestöt, jotka edustavat erilaisia elämäntilanteita, vaikuttavat päätöksentekoon toimintasektorilleen tärkeissä asioissa.
- Ne osallistuvat sekä globaalisti, kansallisesti että paikallisesti, mm. erilaisten vapaaehtoistoimintojen muodossa, yhteisten asioiden hoitamiseen.
- Lasten- ja vanhusten oikeuksien, erityisryhmien oikeuksien ja muiden tärkeiden asioiden, kuten ihmisoikeudet, tasa-arvo, luonnon suojelu ja turvallisuuden edistäminen ja muu auttamis- ja avustustoiminta, esillä pitäminen, ja niihin liittyvän asiantuntijuuden lisääminen, ovat olennainen osa kansalaisyhteiskuntaa

- Heikkisen (2011, 60) mukaan kansalaisjärjestöjen toiminnan vakiintuessa puoluepoliittiseksi tai yhteiskunnan vallanpitojärjestelmän osaksi, instituutiot kadottavat radikaalin potentiaalinsa ja muuttuvat ristiriitoja pehmentäviksi yhdessäolon ja itsetoteutuksen paikoiksi (Heikkinen, 2011, 60).

- Yhdistykset oletettavasti säilyttävät merkityksensä vallitsevan kehityksen kyseenalaistajina ja kritiikin esittäjinä
- Monimuotoisuus on tärkeää yhteiskunnallisen ja poliittisen järjestelmän kannalta ennakoimattoman kokonaisvaikutuksen vuoksi.
- Yksittäisten yhdistysten pienistä innovaatioista voidaan lukea muutoksen enteitä, heikkoja signaaleja. Suuri ”innovaatio” on kuitenkin useiden kymmenien tuhansien suuruiseen yhdistyslaitokseen sisältyä ”joukkoviisuus”. Pluralismi ja paljous tarjoavat mahdollisuuden tuottaa uusia ideoita, tarjota ratkaisuja ja vaatia muutoksia. (Siisiäinen, 2011, 166-167).

KOULUTUS (SIVISTYSTYÖ) VAPAAEHTOISTOIMINNASSA

- Opintokeskuksissa ja kansalaisjärjestöissä, kuten muussakin vapaassa sivistystyössä, sisällöt ja tavoitteet suunnitellaan paikallisesti tai järjestökohtaisesti.
- Omaehtoinen opiskelu on tavoitteellista, mutta sen tavoite ei ole, toisin kuin formaalissa koulutuksessa, saavuttaa tiettyä tutkintoa, vaan oppia tietoja ja taitoja, joita voidaan käyttää joko välineenä tai välittömästi vapaaehtoistyössä ja muussa kansalaistoiminnassa.
- Järjestötietojen ja -taitojen lisäksi vapaaehtoistyötä tekevät kansalaiset tarvitsevat myös välinetaitoja (tiedonhankinta, IT-taidot, kielitaito, yleissivistys, koulutus- ja ohjaustaidot), joiden avulla kasvatetaan sivistyneeksi ja aktiiviseksi kansalaiseksi, joka kykenee vaikuttamaan yhteiskunnassa.

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA AINEISTON ANALYYSI

- Tutkimusaineisto kerättiin joulukuussa 2012 joukkoistamismenetelmällä internetin välityksellä.
- Kysely toteutettiin siten, että vastaajia ei identifioitu.
- Pyyntöä osallistua kyselyyn välitettiin kansalaisjärjestöjen kautta sekä järjestölliseen koulutukseen osallistuneille suorilla sähköpostiviesteillä sekä Facebook-sivujen välityksellä.
- Suomessa arvioidaan olevan noin miljoona vapaaehtoistyötä tekevää eli lähes 25 % 15 vuotta täyttäneistä kansalaisista.

- Kyselyyn vastasi 1895 henkilöä, joiden taustatiedot eivät otoksena täysin vastaa Suomen väestörakennetta.
- Suluissa esitetään vastaava luku 15 vuotta täyttäneistä Suomen väestössä (Tilastokeskus 1.1.2011).
- Vastaajista 79,2 % (51 %) oli naisia.
- Ikäryhmät jakautuivat seuraavasti: alle 30-vuotiaita 8,4 % (24,3 %), 30-60-vuotiaita 55,7 % (42,5 %) ja yli 60-vuotiaita 35,9 % (33,2 %).
- Vastaajista oli suorittanut korkeakoulututkinnon 37,4 % (19,5 %) ja 62,5% (79,5%) oli jokin muu koulutus.
- Vastaajista 64,2 % (84,5 %) asui kaupunkimaisessa ympäristössä.
- Työssäkäyviä oli vastaajista 47,1 % (62 %) ja työttömiä 4,6% (6,5%) (Tilastokeskus 5/2012).
- Tutkimukseen osallistujajoukko on näyte vapaaehtoistyöhön osallistuvista. Vapaaehtoistyötä tekevästä ei ole mahdollista muodostaa otosta, joka vastaisi todellista vapaaehtoistyön osallistujaprofilia.

- Tutkimuksen päätavoitteena oli ymmärtää sitä todellisuutta, joka kannustaa tai estää vapaaehtoistyön tekemistä.
- Koulutuksen merkitystä kannustavana tekijänä ei kysytty, vaan vastaajat tuottivat itsenäisesti koulutukseen liittyviä asioita vastauksissaan.
- Taustatekijöistä muodostettiin riippumattomia muuttujia, joiden odotettiin selittävän laadullisessa analyysissä muodostuneita luokkia, joiden kehyksenä toimii sosiaalisen interaktion tulkintamalli.

- Aineiston keruun muistuttaa sekä yksilö- että ryhmähaastattelua, jossa jokainen osallistuja vastattuaan ensimmäiseen avoimeen kysymykseen saa sen jälkeen virikkeitä myös muiden vastaajien tuottamista vastauksista. ”Mikä auttaa tai auttaisi sinua tekemään vapaaehtoistyötä nyt ja tulevaisuudessa”, oli kysymys, johon vastauksena osallistujat tuottivat 5060 lausumaa.
- Lausumien lisäksi osallistujat arvioivat muiden osallistujien tuottamissa lausumissa olevien asioiden tärkeyttä sijoittaen ne välimatka-asteikolle.
- Arvioitavat lausumat annettiin vastaajien algoritmiin pohjatuen arvioitaviksi siten, että kutakin lausumaa arvioitiin mahdollisimman tasaisesti.

- Aineisto analysoitiin luokittelemalla lausumat sosiaalisen interaktion tulkinta-mallin subjektiivisella ja intersubjektiivisella tasolla.
- Tämän lisäksi luokiteltua aineistoa analysoitiin tilastollisin menetelmin

TAUSTATEKIJÄT (RIIPPUMATTOMAT MUUTTUJAT)

- Taustatekijät, joilla ajateltiin olevan vaikutusta siihen, mitkä asiat kannustavat vapaaehtoistyön tekemiseen, muunnettiin tutkimusaineiston kvantitatiivista analysointia varten riippumattomiksi muuttujiksi.
- Nämä ovat koulutustaso, elämäntilanne, ikäryhmä, sukupuoli, kokemus vapaaehtoistyön tekemisestä ja sen säännöllisyys sekä asuinympäristö.
- Taustatekijät valittiin aikaisemman tutkimustiedon pohjalta.

- Tutkimusmetodologiaa käsittelevässä kirjallisuudessa varoitetaan kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusotteen liian tiukasta erottamisesta toisistaan (Metsämuuronen, Jari, 2008, 253). Alasuutarin (1995, 18, 22-23) mukaan kyse on jatkumosta ja analyysimenetelmät voivat täydentää toisiaan.

- Tässä tutkimuksessa on pyritty tarkastelemaan tutkittavaa ilmiötä monipuolisemmin käyttämällä analyysissä sekä kvalitatiivista, että kvantitatiivista analyysimenetelmää, kuitenkin siten, että ensisijainen tavoite on ymmärtää vapaaehtoistyötä toimintana ja löytää osaluueita, joilla on vapaaehtoistyön tekijöiden näkemyksen mukaan merkitystä.
- Toissijaisesti on tutkittu, löytyykö taustatekijöiden ja vastausluokkien välillä tilastollisia yhteyksiä.
- Tässä esityksessä näitä yhteyksiä on katsottu erityisesti koulutuksen näkökulmasta.

- Tutkimuksessa tarkastellaan vapaaehtoistyötä toimintana, josta on löydettävissä erilaisia tiedostettuja merkitystasoja.
- Nämä tasot ovat jaettavissa kahteen pääluokkaan: subjektiiviseen (yksilölle ominainen) ja intersubjektiiviseen (yhteisölle ominainen).

- Tutkimusaineiston luokittelu pohjautuu Karjalaisen ja Siljanderin (1993) julkaisemaan sosiaalisen interaktion malliin. Mallin tarkoituksena on jäsentää ja ymmärtää mitä tahansa toimintaa ja löytää toiminnasta merkityksen tasoja.
- Malliin sisältyy myös tiedostamaton taso sekä subjektiivisella että intersubjektiivisellä tasolla.
- Mallin filosofisena traditiona on hermeneuttinen tiedontulkinta, jossa ilmiötä pyritään ymmärtämään kontekstuaalisesti, ja jossa sosiaalinen interaktio on tutkijalle sama kuin teksti lukijalle. (Gadamer, Hans-Georg , 2009)

	tiedostettu	tiedostamaton
SUBJEKTIIVINEN (yksilölle ominainen)	1. intentiot; tunteet, tarpeet, tavoitteet	1. piilotajunta tiedostamattomat "havainnot" tunnetilat
INTERSUBJEKTIIVINEN (yhteisölle ominainen)	1. yhteisön: -normit (viralliset, epäviralliset) -roolit -kulttuuriset ideat -moraali	4. yhteisön: -sosiaaliset "kieliopit" -rutinoituneet toimintarakenteet -perusmyytit =latentit merkitysstruktuurit
	5. yleispäteviksi uskotut kulttuuriset ideat ja ideaalit, esim. moraaliset periaatteet	6. universaalit generatiiviset sääntöjärjestelmät

Kuvio 1. Toiminnan merkityksen tasot. Sosiaalisen interaktion tulkintamalli (Karjalainen & Siljander, 1993)

- o Tutkimusaineiston kvalitatiivinen analyysi rajattiin koskemaan mallin tiedostettua tasoa, koska informantit vastasivat esitettyyn kysymykseen tehden itse valinnan siitä, mikä heidän mielestään kannustaa vapaaehtoistyön tekemiseen.

VAPAAEHTOISTEN NÄKEMYKSIÄ KOULUTUKSEN MERKITYKSESTÄ VAPAAEHTOISTYÖN KANNUSTIMENA (TAI ESTEENÄ)

- Analyysin ensimmäisessä vaiheessa lausumat luokiteltiin subjektiiviseen, intersubjektiiviseen historialliseen ja intersubjektiiviseen universaaliin, jotka toimivat pääkategorioina sosiaalisen interaktion tulkintamallin mukaisesti
- Tämän jälkeen lausumista muodostettiin alaluokkia, jotka muodostuivat toisiinsa liittyvistä lausumista.
- Alaluokkiin muodostettiin edelleen alaluokkia, jos niitä aineistosta nousi esiin

AINEISTON LUOKITTELUSTA

- Suurin määrä lausumista sijoittui intersubjektiiviseen historialliseen kategoriaan.
- Taustayhteisön organisointitehtävään liittyviä odotuksia, toiveita ja myös epäkohtia tuotiin selvästi esiin. Vapaaehtoisen kaipaavat ja osa kokee saavansa arvostusta taustayhteisössään ja myös autettavien taholta. Järjestöjen ja yhdistysten odotetaan tekevän yhteistyötä viranomaisten ja muiden tahojen kanssa, jotta vapaaehtoisten ei tarvitsisi toimia ilman riittävää valtuutusta. Paikallishallinnon kanssa tehtävä yhteistyön tarve tuli esiin.

- Koulutus liittyy sekä subjektiiviseen että intersubjektiiviseen historialliseen kategoriaan.
- Toisaalta osa toi esiin koulutuksen hyödyn ja tarpeen omaan elämäänsä liittyen.
- Kuitenkin suurin osa koulutuksen tarpeellisuuden ensisijaisena kannustimena esiin tuoneista näki koulutuksen yhteisöön liittyvänä asiana.

Subjektiivinen, tiedostettu

henkilökohtaiset voimavarat
itsensä kehittäminen (sisältää koulutuksen)
hyvinvointi

Intersubjektiivinen, tiedostettu, historiallinen

taustayhteisön organisointirooli
vapaaehtoistyön arvostus
vapaaehtoistyön koulutus
yhteistyö muiden tahojen kanssa

Intersubjektiivinen, tiedostettu, universaali

heikommassa asemassa olevien auttaminen
yhteiskunnallinen kannanotto

Kuvio 2. Tutkimusaineistosta nousseet vapaaehtoistyön osa-alueet

- Vapaaehtoistyön yhteisöllisestä luonteesta johtuen voidaan pitää odotusten mukaisena, että normit (viralliset, epäviralliset), roolit, kulttuuriset ideat ja moraaliin liittyvät asiat koettiin kannustavina tai vapaaehtoistyön tekemistä estävinä asioina. Niiden merkitys on suuri ja ne tiedostetaan hyvin.
- 61,6 % vastanneista ilmaisi ensisijaisesti yhteisölliseen toimintaan liittyvien asioiden olevan vapaaehtoistyöhön kannustavia.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
*Subjektiiivinen	481	25,4	25,4	25,4
*Historiallinen	1168	61,6	61,6	87,0
*Universaali	246	13,0	13,0	100,0
Total	1895	100,0	100,0	

Taulukko 1. Vapaaehtoistyö, kaikki faktorit/teemat . Aineiston luokittelu sosiaalisen tulkintamallin pohjalta

TAUSTATEKIJÄT JA KOULUTUKSEN KANNIUSTAVUUS

- Taustatekijöiden, joista muodostettiin riippumattomia taustamuuttujia (koulutustaso, elämäntilanne, ikäryhmä, sukupuoli, kokemus vapaaehtoistyön tekemisestä, vapaaehtoistyön säännöllisyys, asuinympäristö), joiden yhteyttä riippuvan muuttujan, koulutus (training) ensisijaisena (tärkeimpänä) kannustavan tekijänä vapaaehtoistyön tekemiseen, mitattiin ristiintaulukoinnilla, tilastollista yhteyttä ei tullut esiin. Iän ($p = .234$) ja asuinympäristön ($p = .103$) yhteys koulutuksen kokemiseen tärkeimpänä kannustimena oli jonkin verran yhteyttä, mutta yhteys ei ole tilastollisesti merkitsevällä tasolla. 25-50 -vuotiaista vastaajista suhteellisesti suurempi osa (5,4 %) piti koulutusta ensisijaisena kannustimena kuin muut ikäryhmät. Kaupunkimaisessa ympäristössä asuvista suurempi osuus piti koulutuksen osuutta tärkeämpänä kuin maaseutumaisessa ympäristössä asuvat.

- Vapaaehtoistyöhön osallistuvilla on koulutuksen kannustavuus vapaaehtoistyössä yhtä merkittävää sukupuolesta, iästä, asuinympäristöstä, koulutustausta, kokemuksesta ja vapaaehtoistyön säännönmukaisuudesta riippumatta
- Koulutuksen ensisijaisuus kannustavana tekijänä tuli esiin 5,3 % vastaajista. Osuutta arvioitaessa on otettava huomioon, että kysymyksessä ei millään tavalla johdateltu vastaajaa koulutuksen tarpeellisuuden suuntaan, vaan avoimella kysymyksellä etsittiin vastausta siihen, mikä auttaa tai auttaisi tekemään vapaaehtoistyötä nyt ja tulevaisuudessa.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
*Not the most important	1795	94,7	94,7	94,7
*The most important subjective	7	,4	,4	95,1
*The most important intersubjective	93	4,9	4,9	100,0
Total	1895	100,0	100,0	

Taulukko 2. Koulutus ensisijaisena kannustimena . Aineiston luokittelu sosiaalisen tulkintamallin pohjalta

- Koulutuksen osa-alueet luokiteltiin alaluokkiin lausumien toisiinsa liittymisen perusteella.
- Subjektiiiviseen kategoriaan luokiteltavia lausumia oli koulutuksen kannustavuuden osalta 7% ja loput 93% lausumista luokiteltiin intersubjektiiiviseksi historialliseksi toiminnaksi.
- Koulutusta voidaan siis perustellusti pitää yhteisölliseksi miellettyinä toimintana.

Subjekttiivinen, tiedostettu, koulutus ensisijaisena kannustavana tekijänä	
	itsensä kehittämiseen ja hyvinvointiin liittyvät
	uuden oppiminen ja kehittyminen
Intersubjekttiivinen, tiedostettu, historiallinen, koulutus ensisijaisena kannustavana tekijänä	
	vapaaehtoistyön ohjaus ja tuki ja koulutus
	koulutuksen järjestäminen
	palaute ja palkitseminen
	vapaaehtoistyön ohjaaminen

Kuvio 3. Tutkimusaineistosta kvalitatiivisella luokittelulla muodostuneet vapaaehtoistyön koulutuksen ja ohjauksen osa-alueet

KOULUTUKSEN MERKITYS KANNUSTAVANA TEKIJÄNÄ

- Informanteista osa valittiin arvioimaan koulutuksen merkitystä kannustavana tekijänä riippumatta siitä, olivatko he tuoneet esiin koulutuksen ensisijaisena kannustavana tekijänä. Valinta tehtiin siten, että kaikki tekijöitä arvioitiin yhtä usein.
- Koulutukseen liittyvien asioiden tärkeyttä arvioi 50 vastaajaa. Vastaajat antoivat koulutukselle keskimäärin arvon 73 (skaala 0-100). Vapaaehtoistyö elämäntapana sai arvon 85, halu auttaa sai arvon 78, vapaaehtoistyön yhteisön toimivuus arvon 74,5, koettu avun tarve ja vapaaehtoistyön hyöty arvon 74, positiivinen palaute tehdystä työstä arvon 74, vapaaehtoistyön organisointi arvon 74. Muut arvioitavat asiat (20 tekijää) koettiin vähemmän kannustavana kuin koulutus.